

LUND UNIVERSITY

Ord i magnoliornas skugga - Vad Lunds studenter haft att säga sin Rector

Tersmeden, Fredrik

Published in:
Särafen

1992

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Tersmeden, F. (1992). Ord i magnoliornas skugga - Vad Lunds studenter haft att säga sin Rector. *Särafen*, (3), 30-32.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Att studentkårens uppvaktning för Rector Magnificus på 1:a maj är en tradition så gammal att dess ursprung nära nog förlorar sig i historiens dunkel, därom har Särafen redan tidigare kunnat berätta (nr 2 1991). Av intresse kan ju i detta sammanhang dock också vara att närmare studera vad kårens företrädare, kårordförandena, haft att säga vid dessa tillfällen. Har det varit bannor eller beröm, svulstigt högtidsretorik eller dryftande av praktiska vardagsfrågor?

Till en början måste man härvid tyvärr konstatera att källäget i denna fråga är dystert beträffande äldre tid. En av de få uppgifter vi har om talen under det förra seklet är de genomgående kortfattade hågkomster som ett antal gamla kårordföranden år 1926 delgav Lundagård. "Hvad jag yttrade och hvad han (Rektor) svarade, kan jag ej nu erinra mig, men då detta bruk att den 1 maj uppvakta ej blott Prokansler utan även rektor förmodligen uppkommit, emedan det af ålder var brukligt, att rektor ombyttesshvarje år, antager jag, att jag gaf uttryck åt studentkårens tacksamhet för det gångna året", skriver den äldste av dessa, Axel Friedlander (kårordförande 1878 som dock höll sitt tal, i egenskap av kårvice, redan 1876) och ej heller de följande har mycket mer att berätta. Undantaget är 1894 års ordförande, Johan Bager-Sjögren, som minns att en plötslig och oväntad "dissonans" förorsakad av att ett socialistiskt demonstrationståg "underskallrande musik" passerade förbi just under studentsångarnas vårsång fick honom att snabbt improvisera ihop ett annat tal än det han ursprungligen tänkt. Talet blev en "tempramentsfull programförklaring kring grundmotivet att

vi, som kommo i vita mössor under blågula standar och med andra fosterländska emblem, hade ett annat valspråk än de röda fanornas och den osvenska internationalismens anhängare: deras hette revolution, vårt evolution".

Eviga problem

Kommer vi sedan in i vårt eget sekel är vi, efter året 1917, betydligt rikligare försedda med uppgifter. Efter detta år föreligger nämligen en komplett serie av bevarade tal; dels genom pressreferat i det eminenta klipparkivet på AF, dels genom bevarade originalmanuskript och dels genom tryckta versioner i de senare utgåvorna av AF:s årsskrift. Vad ger då ett systematiskt studium av dessa tal vid handen? Jo, naturligt nog åtskilliga ändringar i tiden men kanske än mer en frapperande kontinuitet på många områden. Frågor och problem som bristen på studentbostäder, återbetalandet av studieskulder, social snedrekrytering, krav på förhöjd pedagogisk kompetens hos de undervisande med mera går som röda trådar i en i övrigt brokig väv, och detta gäller även vissa mer abstrakta ämnen – däribland icke minst de ständigt upprepade kraven på akademisk frihet i syfte att fostra självständiga och kritiskt tänkande människor – en "ljusets riddarvakt", för att citra talaren 1925, Otto Wangsson – med uppgift att "hålla lögnen borta" (Tage Ahldén 1932), "bekämpa toppstyre, centralisering [...] vänskapskorruption och rättsröta" (Rolf Rembe 1952), genomskåda massmedias "blandning av osovrad smörja och tendentiöst material" (Sören Mannheimer 1959 — måne en känga mot den unga televisionen?) etc. Ja, man får nästan intrycket av ett smått desperat behov hos studenterna att få motivera sin existens i samhället!

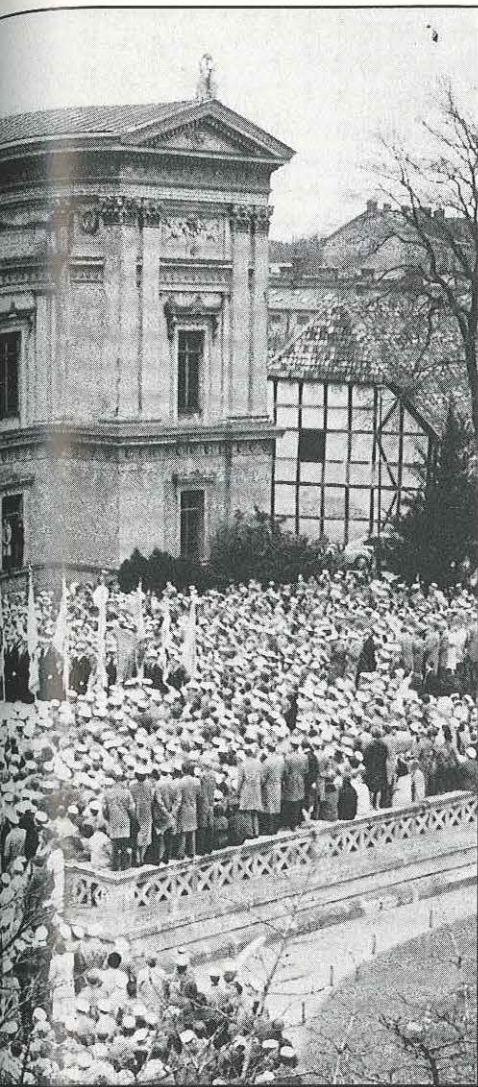
I världskrigets skugga

Ser man mer till talens enskilda och tidsbundna drag kan man konstatera att det slutande 10-talet men också stora delar av 20-talet går i skuggan av första världskriget.

Av Fredrik Tersmeden

Ord i magnoliornas skugga

Vad Lunds
studenter haft att
säga sin Rector

Detta såväl rent praktiskt i form av till exempel livsmedelsbrist, som mer abstrakt. I det senare fallet förbyts dock själva krigsårens pessimistiska tal om att leva "i denna det råa våldets nya tid" under 20-talet till en vision om möjligheten av att – inte minst som ung och student – nu kunna bygga något nytt och bättre på det gamla systemets ruiner; att "gå till storms mot allt murket" och "uppbygga vad en missriktad idealitet slagit i spillror" (Åke Wilton, 1922). Denna entusiasm mattas dock märkbart av alltmer försämrade arbetsmarknadsförhållanden under decenniets senare hälft och stäcks definitivt av världsdepression och Kreugerkrasch.

"I dag går Sveriges folk och plockar i spillror av den stolta byggnad, som byggdes på gammal grund men med för färskt och vekt virke och med för mycket fusk", konstaterade 1932 års kårordförande, Tage Ahlden.

Nazityskland — ett nytt kosmos?

I denna dystra tid av ett allt mer spökande akademiskt "kragproletariat" kan man inte låta bli att i någon mån kasta sina blickar mot omvälvningarna i Tyskland (dock aldrig nämnt vid namn) där man tycker sig finna "världlig håg och kampiver" (Bengt Söderberg

1933), ja rent av kan "förnimma antydningar till ett kosmos" (Ingemar Lindstam 1935). Med enfascism dock framhållas att en tydlig lundensisk skepsis gentemot nazismen finns där redan från början; redan 1933 konstateras att mycket i den "är stridande mot vad vi alltid räknat som rätt och rättfärdighet" och 1937 års talare, Georg Borgström, frågar sig allvarligt om det inte snarast är frågan om "förstörelsens makter, som arbeta mot förstörelse och undergång" – farhågor som skulle visa sin riktighet tydligt vid uppvaktningen tre år senare. Då, 1940, tvingar rådande demonstrationsförbud uppvaktningen att flytta från universitetsplatsen in i universitetshusets atrium, och då både kårordförande och kårvice är inkallade får Hallands kurator, Tage Tejler, ikläda sig rollen som studentkårens talesman. Han frågar sig uppgivet vad "vetenskapliga petitesseer" tjänar till ett "provningens år" som detta, men finner till slut trots allt att "vårt samhälle behöver nu som alltid rekryter till sin ämbetsmannakår, och vetenskapen behöver medarbetare i sitt på årtusenden inriktade arbete".

"Humanistöverskottet"

Annars är det frapperande hur världskriget i de följande årens tal får träda i bakgrunden för mer praktiska och studentnära frågor och detsamma gäller i allt högre grad efterkrigstidens tal. Arbetsmarknaden avsetter här sina tydliga spår; från att i en kärvtid under 40-talets första del ha pläderat för en begränsning av antalet universitetsstudenter ("universitetets moderskärlek är till sin natur primitiv och kortsynt.

Vad som blir av alla de många barnen, sedan de väl en gång låntyngda tagit de första stapplande stegen ut i världen, det intresserar inte Alma Mater. Så blir hennes moderskärlek i sig något grymt, ty den omfattar alltför många"; Ivar Agrell 1942) svänger man mot decenniets slut och under 50-talet helt om tillsammans med konjunkturen ("Det råder en stor brist på akademiker i vårt land [...]

I denna situation är det ett livsintresse för vårt folk, att tillströmningen till de högre läroanstalterna underlättas"; Bertil Nosselin 1948). Samtidigt börjar dock kraftfulla nya vindar blåsa beträffande vad för högre utbildning man skall satsa på. Nu är det teknik och naturvetenskap som gäller och alltmer bekymrat börjar man tala om "humanistöverskottet". 1959 frågar sig Sören Mannheimer rent ut om inte den humanistiska bildningen är att se som "ett föräldrat betraktelsesätt", och nästa års talare, Thord Palmund – som själv är filosofie magister! – hävdar att utbildningen måste "anpassa sig" efter "de arbetsmöjligheter det svenska näringslivet kan erbjuda" och att det därför är "oansvarigt att låta ett stort antal ungdomar strömma främst till den humanistiska fakulteten".

UKAS, PUKAS och U68

Över huvud taget blir "anpassning" ett honnörsord under en stor del av 60-talet, och för första gången börjar man göra avsteg från principen om den akademiska friheten i det att man pläderar för allt mer yrkesinriktad och bunden utbildning. Detta blir dock ett kortvarigt "snedsprång"; när väl de båda beryktade reformförslagen UKAS och PUKAS kommer vid decenniets slut har man nämligen svängt igen och kräver "differentiering" i stället för bundna studievägar. Hela 1970- och till stor del även 80-talet blir sedan ett enda långt pläderande mot den på de båda tidigare försöken följande utredningen U68 och dess slutliga resultat: "den nya högskolan". Denna beskrivs som en byråkratiserad, toppstyrd "sammanträdeskola" och "en totalspärrad yrkesskola med nästan enbart medelålders studerande och innehållande snäva utbildningslinjer och hobbybetonade enstaka kurser" (Gunnar Oom 1978).

Och revolten då?

Innan vi helt lämnar 60-talet kanske dock läsaren vill ha svar på frågan om hur den numera nästan mytiska 68-revolten med sina mössbränningar och demonstrationer avtecknar sig i tidens tal? Svaret är: mycket litet, vilket icke minst torde sammanhånga med att alla periodens kårordförande alla tillhör det borgerliga FRIS (partival till studentkåren infördes just 1968, men det skulle dröja ända till 1987 innan en representant för vänstern fick hålla talet till Rektor). Dock kan man indirekt förmärka vissa konsekvenser av vänsterns existens och en vilja från kårordförandenas sida att intaga en försiktigt medlande position mellan såväl högerns "meritokratiska böjelser" som vänsterns "student-avantgarde" genom till exempel viss lätt vietnamkrigs kritik (dock utan att nämna USA) och formuleringar som att studentmössan är "en estetisk trevlighet som man varken bör skämmas eller yvas över att bära" (allt ur Bengt Obergers tal 1968). På tal om just sådana berömda fenomen som mössbränningar kan det ju också vara nyttigt att erinra sig att medan ett 50-tal studenter brände sina mössor Siste april 1969, så deltog ett par tusen i den traditionella mösspåtagningen...

Katalogarior

Ser vi på 80- och 90-talens tal kan vi konstatera att den utveckling av talens innehåll och uppläggning som tog sin början under 40-talet här drivits till sin spets. Från att i seklets början ha varit rätt korta och sammanhållna små betraktelser kring rätt stora och allmänna ämnen – gärna kring världsläget och studenternas mission i samhället – formulerade med högtidlig retorik, kommer vi successivt fram till dagens tal

som är rena katalogariorna: långa upp-
räkningar av alla de konkreta sakfrågor –
studielån, bostadsbrist, bättre under-
visningslokaler, forskarstuderandenas vill-
kor etc – som studenterna finner angelägna.
Det mesta känns igen år från år och inte ens
de täta partiskiften som ågt rum på kåren de
senaste åren lämnar några betydande spår.
Litet tillspetsat skulle man faktiskt också
kunna säga att grundfrågeställningen i talen
förskjutits från vad studenten kan göra för
samhället till vad samhället bör göra för
studenterna; man har blivit mer krävande
("medvetnare" alternativt "gnälligare" hur
man nu vill se det).

Magnolior och latin

Vad jag hittills knappast alls berört är
talens formella inledningar, vilka också de
kan vara värda en kommentar. Efter den
inledande adressen "Magnifice Rector" följer
i regel någon form av syftning på vårens
ankomst och om traditionen att på vårens
första dag hylla universitetet och dess rek-
tor. Här kan en glidning i ordvalet för-
märkas som visar hur studenterna ser sig
alltmer jämställda med sina lärare; 1917
framför man sin "vördsammahyllning", 1936
framför man "vårt varma tack" och 1942 är
det fråga om att "visa vår samhörighet".
Under de senaste decennierna har det hela
inledningen ofta inskränkt sig till den
fastslagna formeln "med knoppande mag-
nolior som symbol har vi studenter idag
samlats för att till Er, herr Rektor, uttala vår
hyllning och för att framföra synpunkter på
vår utbildning och arbetsmiljö". Här kommer
vi också in på det intressanta fenomenet
med referensen till universitetsplatsens
magnolior, som ju i dag anses så traditionell
att det nära på sågs som ett helgerån då
KULT:s Ursula Berge utelämnade den i sina
båda tal (1990 och 1991). Faktum är dock att
magnoliorna gör sitt intåg först 1959 och
inte alls förekommer i samtliga tal närmast
därefter! En tradition av ännu nyare datum
uppstod så sent som 1980 (då Göran Eriksson
med anledning av det nyligen brunna
Palæstra utslungar ett Præterea censeo
Palæstram esse restituendam"), nämligen
den att som en avslutning på talet lägga in
ett äkta eller travesterat latinskt citat. Denna
tradition har hittills endast brutits en gång,
och då snarare av brist på förmåga än på
vilja. I manuskriptet till Cecilia Brincks tal
från 1989 kan man nämligen läsa den
desperata blyertsanteckningen "kontakt
söktes med kunnig latinare"!

Fredrik Tersmeden

Anm: denna artikel baserar sig på en av förf. på
Kulturvetarlinjen våren 1992 framlagd uppsats med
titeln "Magnifice Rector..." — en studie av 75 års
rektorsuppvaktningsstal (1917-1992)

..men vad hade dom att säga..?

Om de svenska universiteterna kommer
att inta en ledande internationell position i
något ämne, så är det i sammanträdesteknik.
Det är dock mer tveksamt om nya rön inom
denna disciplin medför att vetenskapen i
stort gör några större landvinningar.

Gunnar Oom (1978)

Enligt 1969 års studieordning ändrades
forskarutbildningens utformning. Man
kortade utbildningen till 4 år, för att öka
genomströmningshastigheten som då var
10 år. Man sade sig i och med detta vara
medveten om att kvaliteten på avhand-
lingarnas skullesjunka. Man kan nu konstatera
att man lyckats till 50%, nämligen att sänka
kvaliteten på avhandlingarna, dock återstår
de andra 50% då genomströmningss-
hastigheten nu ökat till 18 år.

Göran Larsson (1979)

Men blind måste den svensk vara, vars
bröst icke vidgas vid tanken på hur gynnsam
för Sverige världskrigets utgång trots allt
 varit [...]. krigets utgång har gett oss andrum,
utrymme att leva och arbeta i, en frist för
vår nationella kulturs stärkande och
utbyggande, som det gäller att ta vara på.
Nu måste Sveriges ungdom, med ödmjukhet
och tacksamhet mot ödenas Herre för denna
oförskyllda gåva, gå till sitt stora framtids-
verk.

Åke Hassler (1920)

Den, som vill binda den fria och djärva
tankens gång, han är universitetets fiende,
och kring honom må våra gissel svida!

Aron Borelius (1923)

Den depression, som drabbat världen har
hårdast träffat de unga — inte minst de
lärdas mödornas folk. Termen "krag-
proletariat" är inget glåpord längre utan en
bitter sanning, när man ser på de stora
skaror, som vänta på en tryggad ställning
med möjlighet att få igen vad ut-
bildningsåren kostat.

Tage Ahldén (1931)

I kaos kan man förnimma antydningar till
ett kosmos. De gamla gudarna krossades och
gudlösheten tog vid — nu nalkas skapandet
av nya ideal. Det är en värdig akademisk
uppgift.

Ingemar Lindstam (1935)

Vad gagnar det att analysera en detalj i
ett konstverk i ett gammalt tempel, som i
morgon kan ligga krossat efter bomb-
krevader? Vad gagnar det att med all makt
söka uppehålla livet på psykiskt och fysiskt
mindervärdiga människor, när tusentals och
äter tusentals friska, unga människor
förgöras på slagfälten?

Tage Tejler (1940)

En utbyggnad av universitetet blir alltid
ofullkomlig — för att inte säga omöjlig — så
länge man inte samtidigt gör det möjligt för
den studerande ungdomen att komma till
och uppehålla sig vid sin läroanstalt.

Bertil Nosslin (1948)

Utän bröd för dagen behöver ingen
utbildad svensk akademiker befara att bliva.

Gunnar Hillerdal (1950)

Nivellering [...] är om inget annat olustig
och tråkig. Om den är försvarbar och
nödvändig på vissa områden, är den direkt
livsfarlig, då det gäller andliga och kulturella
värden. Det har varit och är universitetens
uppgift att värna om dessa värden och att
vara på vakt mot alla nivelleringssträvanden
i detta avseende.

Thomas Svantesson (1953)

...frågan är, om man inte med all rätt
måste betrakta förekomsten av mentala
rubbingar och neuroser hos våra stu-
derande som yrkessjukdom.

Eric Owers (1961)

